

Богдан Коваленко
*Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ МОВНИХ СИТУАЦІЙ

Ситуації стимулюють студентів до комунікативно-вмотивованого виконання мовленнєвих дій, а спілкування в таких ситуаціях дає студентам змогу засвоїти свідомо іншомовний матеріал. Ефективне навчання вимагає організацію спілкування, яке емоційно забарвлене, пронизане індивідуальними переживаннями, яке приносить радість, зацікавленість у спільній діяльності, створює передумови успіху як у навчанні, так і в позакласній роботі. Розвиток комунікативних здібностей можливий тільки через вирішення реальних завдань на занятті, що викликає в студентів задоволення і впевненість в собі, бажання говорити англійською мовою. Навчальна мовна ситуація розглядається як «сукупність життєвих умов, що спонукають до висловлення думок і використання при цьому мовного матеріалу» [1, с. 43]. Ситуація – це частковий випадок діяльності, її клітинка, форма, в якій реалізовується взаємовідношення людей, що спілкуються. Важлива методична риса ситуації – відсутність безпосередньої прив'язаності мовленнєвих одиниць до належних у даний момент обставинам. Також ситуаціям належать основні риси діяльності – змістовність, евристичність, ієрархічність, визначена структура. Ситуація, за своїм характером динамічна, вона змінюється постійно, разом з мовленнєвими діями, в залежності від них. Кожна репліка змінює, стимулює ситуацію. Проте, в деякій мірі ситуація статична: вона є ніби зупинені на мить взаємовідношення, зафіксовані моменти мовленнєво-розмовного процесу. Ситуація – це така динамічна система взаємовідношень тих, хто спілкується, яка завдяки її відтворенню у свідомості створює особистісну вимогу у цілеспрямованості діяльності.

Як відомо, існує чотири складові мовленнєвої ситуації: суб'єкт, об'єкт (тобто предмет розмови), ставлення суб'єкта до предмета розмови та умови мовленнєвого акту. У навчальному процесі використовуються як природні, так і спеціально створені (штучні) мовленнєві ситуації. [2, с. 148]. При цьому слід зауважити, що в структурному відношенні вони по суті однакові. Суттєва відмінність полягає в тому, яка мотивація закладена в їх основу – реальна або умовна. Якщо вдається створити наближено природну мовленнєву ситуацію в групі, то це означає, що вдається створити передумови для формування особистісного ставлення студента до предмета. Отже, з одного боку необхідно враховувати інтереси самих студентів, а з другого – вибір предмета має бути адекватним. Напевно, це і є головним у створенні наближеної природної мовленнєвої ситуації на занятті. Для здійснення мовного контакту необхідні також відповідні комунікативні умови. При цьому треба враховувати, що студент, перебуваючи в групі не може повністю підпорядкувати існуючі умови меті своєї розмови. І він постійно відчуватиме дефіцит володіння мовою. Звідси можна зробити висновок, що навіть наближено природна мовленнєва ситуація в умовах школи завжди певною мірою буде штучною. Отже, викладач повинен сам організовувати мовний контакт студентів і запропонувати мовленнєву підтримку.

На початковому етапі формування комунікативної компетенції ми включаємо у навчальну сферу саме такі ситуації, які передбачають гумористичний зміст і показують практичну значущість знань та мовленнєвих вмінь. В основі стимулюючих мовленнєвих ситуацій матеріалом виступають різні цікаві історії, скетчі (гумористичні сценки), реальні веселі історії з життя, а також анекдоти. Ці ситуації подаються без змістових ланок, наприклад: спрогнозуйте останню репліку та інсценізуйте діалог; доповніть репліки діалогу у даній ситуації; як ви думаєте, чим все закінчиться? Такі завдання формують в студентів творче мислення, дають можливість імпровізувати. Слід також зазначити, що ці ситуації передбачають відтворення власного досвіду у поставленому перед ними

завданні. [1, с. 45]. На стадії імітації доцільне тренування граматичних конструкцій, для цього використовується другий тип мовленнєвих ситуацій – дублюючі, за допомогою яких створюється сфера реальної комунікації. Мета цих ситуацій полягає у швидкому і чіткому відтворенню прикладу, який є еталоном для будувannya йому подібних. Студентам надається змога брати участь у ситуаціях, базою для яких є картки з репліками та відповідями на них. Також під час формування лексико-граматичних умінь велику роль відіграють репродуктивні навчально- мовленнєві ситуації. Особливість цих ситуацій полягає в тому, що вони дають можливість студентам більш самостійно будувати висловлювання, тобто це передбачає самостійний вибір лексичної одиниці та граматичної конструкції у реченні. На етапі закріплення навичок доцільне використання ситуацій на заміну. Цей вид передбачає оволодіння новими граматичними конструкціями, де важливим постає зміна логічного наповнення запропонованої граматичної конструкції, тобто підстановка інших лексичних одиниць у зразку, що відпрацьовується. Ми вважаємо, що паралельно слід віднести до закріплення поширювально- підстановчі ситуації. Сутність їх полягає в тому, що вони забезпечують можливість включати всередині даної граматичної конструкції під час роботи над визначним граматичним явищем вже відому, раніше вивчену лексику. На етапі генералізації використовуються перетворюючі навчально-мовленнєві ситуації. [2, с. 150]. Метою їх є правильне використання в одній і тій самій конструкції різноманітних граматичних форм. Цей тип передбачає заміну даної граматичної одиниці в конструкції на правильно вибрану з-поміж тих, що входять разом з нею в одну систему взаємопротиставлених одиниць (наприклад теперішній чи майбутній час, вищий або найвищий ступінь порівняння) під впливом нових умов ситуації. На останньому етапі переключення з моделі на модель використовуються комбінуючі навчально- мовленнєві ситуації, які передбачають оволодіння вміннями об'єднувати матеріал, що вивчається з раніше вивченим.

Отже, мовленнєві ситуації є ефективним засобом реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. Виступаючи формою

організації процесу навчання їх слід регулярно застосовувати в навчанні іноземних мов, враховуючи їхній тип та особливості формування.

Література

1. Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О.М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 39- 47.
2. Семенчук Ю. Іноземна мова – для реального життя // Іноземна мова в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 143-151.